

Okupace v Táboře 1943

Jitka Vandrovcová

Rok 1943 přinesl zlom ve válce na evropském a africkém bojišti. Vítězství sovětské Rudé armády u Stalingradu a Kursku zastavilo další postup německé armády na východ a naopak vedlo k postupnému ústupu Němců a jejich spojenců zpět na západ. Uzavření afrického bojiště a vylodění angloamerické armády na Sicílii a o něco později v jižní Itálii vázalo německou armádu na dalším bojišti.

Začátek čtvrtého válečného roku přinesl Táboru výměnu na pozici vládního komisaře města, který zastával funkci starosty a městského zastupitelstva. Dr. Klemšu vystřídal v lednu 1943 Alexandr Smetana, německý státní příslušník, jenž přišel do Tábora z Milevska, kde působil ve funkci okresního hejtmana. Do povědomí obyvatel města se zapsal brzy po svém příchodu, neboť přikázal pokácet lípy Svobody v Táboře před reálkou a v Klokotech. Tábořská lípa Svobody přežila jen díky obětavosti městského zahradníka Vavřince, který chodil tajně zalévat pařez a po skončení války se postaral o rekultivaci stromu, sedm výmlatků jako symbol sedmi let porobení české země.

Školní docházka na všech tábořských školách byla již několik let poznamenána řadou provizorií. Pravděpodobně nejsložitější postavení měla učňovská či živnostenská škola, jejíž budova na Maredově Vrchu (Střední průmyslová škola strojní a stavební) sloužila jiným školním ústavům. Učňovské obory byly rozesety po celém městě a v tomto provizorním uspořádání zůstaly až do konce okupace. Budovu učňovských škol využívala během školního roku 1941/1942 německá hlavní škola, která se v následujícím školním roce 1942/1943 přesunula do budovy obchodní akademie v Jiráskově ulici. Do školního objektu učňovských škol se se začátkem školního roku 1942/1943 nastěhovaly Odborná škola pro ženská povolání, dívčí obecná škola Staré Město a dívčí měšťanská škola (obě dívčí školy musely vyklidit budovu Na Parkánech, kam se přesunul úřad ochrany práce). Prostory školy, které byly zařízeny jako dílny a pracoviště pro výuku učňů, byly upraveny pro potřeby nově nastěhovaných ústavů.

Stěhování škol po městě nebralo konce. Přesun německé hlavní školy do obchodní akademie neznamenal nic jiného než přesun obchodní akademie do jiného objektu. Obchodní akademie získala na celý školní rok 1942/1943 azyl v budově reálného gymnázia na dnešním Křižíkově náměstí. Atmosféru strachu prožitého za heydrichiády nadále umocňovala přítomnost nového ředitele obchodní akademie Ing. Jaroslava Ryneše, známého kolaboranta. V budově reálného gymnázia narazil na konkurenta, prof. Františka Hlaváče, který byl v říjnu 1943 reaktivován z penze na popud zemského školního inspektora Gustava Wenera. Prof. Hlaváč patřil mezi přední tábořské kolaboranty. Ve své kolaborantské činnosti se prý s Rynešem předháněli. Konec jejich soupeření přineslo nové stěhování v létě 1943, kdy obchodní akademie získala budovu reálného gymnázia na dnešním náměstí Mikuláše z Husi (dnes ZŠ nám. Mikuláše z Husi) pro své potřeby a reálné gymnázium se přestěhovalo do budovy druhého tábořského reálného gymnázia na dnešním Křižíkově náměstí. Sloučení obou reálných gymnázií pak potvrdil výnos ministerstva školství a národní osvěty z 13. 9. 1943.

Správcem sloučených gymnázií byl jmenován prof. Hlaváč a od ledna 1944 pak řádným ředitelem ústavu.

Při příležitosti prvního výročí útoku na zemřelého zastupujícího říšského protektora Heydricha uspořádali němečtí okupanti 30. 5. 1943 na sokolské plovárně slavnost, při níž došlo k přejmenování Jordánského nábřeží na Reinhard Heydrich Ufer. Slavnosti se museli zúčastnit zástupci škol a jejich žáci. K přítomným promluvil okresní hejtman (Regierungsrat) Karl Rothberg a tajemník Národního souručenství Vilém Mráz.

Přijímání nových studentů na české střední školy od školního roku 1943/1944 probíhalo podle jiných pravidel. Přijímací řízení trvalo několik dní za přítomnosti tzv. Beratrů, kteří rozhodovali o přijetí uchazeče. Řady studentů českých středních škol i tak řídly, neboť byli z ústavů vylučováni kvůli špatné známce z němčiny nebo se stali obětmi nařízení o odbourání velkého počtu žactva na českých středních školách. Omezování českého středního školství mělo vést k jeho úplné likvidaci jako u českých vysokých škol.

Dosud jsme se během vycházek na téma okupace nezmínili o odboji, přestože se první odbojové skupiny a organizace začaly formovat záhy po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Tentokrát se zaměříme na Obranu národa, ale až na „druhou generaci“, sokolskou organizaci Jindra a hlavně na Krajský revoluční národní výbor. Město Tábor, zejména věznice krajského soudu na náměstí Mikuláše z Husi a služebna gestapa v dnešní ulici Politických vězňů č. p. 1631, se stalo svědkem věznění a výslechů členů odbojové organizace Krajský revoluční národní výbor (dále jen KRNV), jedné z nejvýznamnějších ilegálních organizací, která působila ve zdejší regionu. Působení KRNV pokrývalo rozsáhlé území: Táborsko, Mladovožicko, Sedlčansko, Soběslavsko, Pelhřimovsko, Kamenicko. Vedoucí osobností KRNV se stal Jaroslav Vacek, bývalý velitel dozorců krajské věznice v Táboře, který spolupracoval od počátku okupace s různými odbojovými skupinami.

Jaroslav Vacek se narodil 10. 11. 1894 v Táboře do rodiny sedláře Josefa Vacka a Marie, rozené Rytířové. Po absolvování obecné a měšťanské školy se vyučil truhlářem. Vypuknutí 1. světové války ho zastihlo ve výkonu základní vojenské služby u 75. pěšího pluku v Jindřichově Hradci. S plukem odešel na východní frontu, kde již počátkem prosince 1914 sběhl k Rusům. V zajetí se Vacek snažil dostat do České družiny, ale marně. Proto vstoupil do srbské armády, kde sloužil asi deset měsíců, poté konečně narukoval do čs. legii v Rusku. Zúčastnil se bitvy u Zborova. Právě v legiích se spřátelil s několika příslušníky budoucího KRNV, Janem Žaldou a Karlem Brunnerem. Kvůli neoprávněnému obvinění ze zabití legionáře, pobytu ve vazbě a vleklému soudnímu řízení sběhl. Do Československa se Vacek vrátil sám 4. 9. 1920. Po návratu pracoval nejdříve jako truhlářský pomocník, poté u krajského soudu v Kutné Hoře a nakonec od roku 1922 u krajského soudu v Táboře jako vězeňský dozorce. V roce 1938 se stal vrchním dozorcem. V Táboře se roku 1922 oženil s Annou Ohnesorgovou. Do rodiny se postupně narodily tři děti, syn Jaroslav a dvě dcery, Věra a Drahomila. Vackovi bydleli přímo v objektu věznice, dnes ředitelství Husitského muzea v Táboře.

O svém vlasteneckém smýšlení, které prokázal již vstupem do čs. legií, dal vědět v den vzniku Protektorátu Čechy a Morava 15. 3. 1939, kdy usiloval o zásah proti německým okupantům, což mu nebylo povoleno. Přesto se pokusil získat alespoň nějaké zbraně z táborských

kasáren. Odnosil si několik pušek a dva revolvery, které ukryl v bytě. Vacek jako vrchní dozorce věznice byl neocenitelnou osobou, neboť umožňoval vězňům, aby se před výslechem na gestapu dohodli, jak budou vypovídat, zprostředkoval vězňům kontakt s jejich rodinami předáváním vzkazů a balíčků, snažil se pomáhat rodinám perzekuovaných, pro něž získával peníze, potravinové lístky či šatenky.

Prostřednictvím majora Antonína Szafrána spolupracoval s Obranou národa. Ovšem první „generace“ této organizace byla gestapem rozkryta na jaře 1940. Major Szafrán požádal v tábořské věznici Vacka, aby se postaral o rodiny jeho uvězněných spolupracovníků a zároveň ho spojil s poštovním tajemníkem František Knotkem, který patřil k civilní složce Obrany národa. Kolem Františka Knotka se začala formovat druhá „generace“ Obrany národa na Táborsku a v širším regionu. S Knotkem a Vackem se do odbojové skupiny zapojil policista Jaroslav Krampera, ředitel školy Karel Kratochvíl, major ve výslužbě Josef Vrkoč, okresní školní inspektor Josef Hejný a tajemník okresního školního výboru Emanuel Vondrášek. Obrana národa se orientovala především na zpravodajskou činnost, získávání informací o pohybu vojsk a zásobovacích konvojů po dráze, na poště sledoval František Knotek zprávy týkající se ubytování německých vojáků, jejich množství apod. Všechny získané informace byly shromažďovány ve dvou ústřednách, u zlatníka a hodináře Františka Kamberského v Hradební ulici č. p. 189 a obuvníka Josefa Kloučka ve Svatošově ulici č. p. 37. Jednou měsíčně zajížděl František Knotek, krajský zpravodajský důstojník, do Prahy předat všechny shromážděné zprávy. Obrana národa navázala kontakt i s dalšími ilegálními organizacemi, např. sokolskou organizací Jindra, i s jednotlivými osobami v obcích v širokém okolí.

Začátkem prosince svolal major Petera, který položil základy druhé „generace“ Obrany národa v protektorátu, na 1. 12. 1940 schůzku krajských zpravodajských důstojníků. Do Prahy dorazil i František Knotek. Bohužel o této schůzce vědělo gestapo. Pro její účastníky si gestapo přijelo a na místě je zatklo. Knotek ještě stačil zničit všechny přivezené dokumenty. V celách krajské věznice skončili vedle Knotka i major Vrkoč, policista Krampera, ředitel Kratochvíl a již v září 1940 inspektor Hejný a tajemník Vondrášek. Zatčení členové Obrany národa stanuli před lidovým soudem v Berlíně, který je většinou odsoudil k několika letům vězení. Pouze tajemník Vondrášek odešel bez trestu, ale stejně skončil v koncentračním táboře Flossenbürg, kde zemřel. Z tábořských členů Obrany národa unikl jen Jaroslav Vacek, který si v následujících letech budoval síť spolupracovníků, které zapojil v létě a na podzim 1942 do nově vzniklé odbojové organizace KRNv.

Na Táborsku nadále vyvíjela činnost odbojová organizace tělovýchovné jednoty Sokol. Sokolové se starali hlavně o rodiny perzekuovaných členů organizace. V dubnu 1941 zakázal činnost Sokola státní tajemník Karl Herrmann Frank. V říjnu 1941 proběhla na příkaz zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha akce Sokol, která mířila na vedoucí představitele sokolské obce a funkcionáře sokolských žup. V noci ze 7. na 8. 10. 1941 zatklo gestapo starostu tábořské sokolské obce Emanuela Rosta, který zemřel v roce 1942 v koncentračním táboře Auschwitz I. (Osvětim). Na přelomu října a listopadu 1942 následoval poslední úder proti sokolům. Gestapo pozatýkalo členy ilegální organizace Jindra. Kolem 240 příslušníků bývalé župy Jana Žižky z Trocnova skončilo ve věznicích a koncentračních táborech, z nichž téměř 200 vězňů nepřežilo. Před berlínským lidovým

soudem stanuli zástupci zrušené tábořské sokolské jednoty Dr. Karel Ewald, Dr. Josef Hrubeš a Miloslav Posadovský. Všichni tři si vyslechli rozsudek smrti, který byl vykonán 8. 11. 1943 v Berlíně-Plötzensee.

Na jaře 1942, ještě před atentátem na Reinharda Heydricha, položil učitel Josef Hofmann z Plané nad Lužnicí základy nové odbojové organizace KRNv. O zakládání revolučních národních výborů se dočetl z ilegálního letáku, který vydalo ústředí komunistického odboje. Leták vyzýval k zakládání ilegálních skupin, národních výborů, které ve vhodný okamžik převzou kontrolu nad podniky, úřady, elektrárnami apod. Jednalo se o organizace podléhající ústředí komunistického odboje, avšak zdejší KRNv tvořili většinou nekomunisté. Do organizace vstupovali lidé, kteří chtěli obnovit Československo a o komunistickou ideologii se v podstatě nezajímal. Spojovacím článkem mezi ústředím KSČ a KRNv byl instruktor Josef Raiskup, krycí jméno Malesta, a jeho spolupracovník Zdeněk Zákora, krycí jméno Zoubek. Josef Hofmann oslovil ke spolupráci správce městských lázní Josefa Krátkého, který mu doporučil, aby přizval i Jaroslava Vacka. Členská základna KRNv se rozrůstala. Dle pokynů byla organizace budována na trojčlenném systému, respektive dle principu sedmi, kdy dvě tří členné skupiny měly jednoho vedoucího. KRNv tak tvořily malé skupiny, kdy příslušníci jedné skupiny neměli znát členy jiné skupiny. Činnost KRNv spočívala v získávání peněz, zbraní a munice, zpravodajské aktivitě, sabotážních akcích, pomoci rodinám perzekuovaných atd. Vedení KRNv chtělo použít získané peníze hlavně na pomoc rodinám perzekuovaných, ale ústředí KSČ žádalo rovněž finance. Vedení KRNv si vymínilo předání peněz jen pod podmínkou, že bude vědět, jak s nimi ústředí naloží.

KRNv dokonce pomáhal s ubytováním rotného Františka Pospíšila, který se dostal na území protektorátu s výsadkem Bivouac 27. 4. 1942 spolu s rotným Jindřichem Čoupkem a desátníkem Liborem Zapletalem. Pospíšilův výsadek Bivouac doprovodily do protektorátu ještě další dvě skupiny výsadkářů Bioscop a Steel. Všechny tři výsadky přistály u Požárů na Křivoklátsku, kde uschovaly všechny materiál. V listopadu 1942 se dostal rotný Pospíšil na Mladovožicko, kde ho ukrývali tamní členové KRNv (učitel Brich, úředník Čáp, správce lihovaru Toman). Celý týden strávil v blanickém lihovaru, kde dělal správce Jan Toman. Poté se Pospíšil přesunul do Tábora k Volfovým, kam ho odvedl Miroslav Čáp. Josef Volf provozoval ve svém domě v Budovcově ulici č. p. 1257 na Blanickém Předměstí koloniál. Rotného Pospíšila vydávali Volfovi za svého synovce. Do ilegální činnosti byla zapojena v podstatě celá rodina Volfova. Po Vánocích 1942 se vydal Pospíšil v doprovodu Vacka a štábního strážmistra Jiráka na Křivoklátsko vyzvednout přivezený materiál. Bohužel všechny materiál zajistilo gestapo již 30. 4. 1942. Začátkem roku 1943 odjel Pospíšil z Tábora do Brna, kde ho zastihla zpráva o zatýkání členů KRNv na Tábořsku.

K odhalení KRNv gestapem přispěl jeho zakladatel učitel Hofmann. Jelikož se od podzimu 1942 dostával do pozadí, snažil se znovu získat vliv na vedení organizace prostřednictvím ústředí komunistického odboje v Praze. Právě kontakt s pražskými komunisty ho přivedl 29. 1. 1943 do cely gestapa v Táboře. Výslechové metody gestapáků Müllera a Drewa neměl šanci vydržet, proto se pokusil několikrát neúspěšně o sebevraždu, aby neprozradil jména svých spolupracovníků. Hofmann vyzradil Jaroslava Vacka a další osoby pod krycími jmény. Gestapo tak začalo rozkrývat síť členů KRNv, kteří končili za mřížemi krajské věznice v Táboře

a odtud putovali do dalších věznic nebo koncentračních táborů. Gestapo pozatýkalo od konce ledna do března 1943 přes 160 osob. Vedoucí představitelé KRNV stanuli před vrchním zemským soudem v Drážďanech, který je odsoudil k trestu smrti. Mezi odsouzenými skončili Josef Hofmann, Jaroslav Vacek, Josef Pistorius, Karel Brunner, Jan Žalda a František Vyčichl.

Samotné zatčení Jaroslava Vacka mělo dramatický průběh. Gestapo si přijelo 2. 2. pro Vacka do táborské okresní nemocnice, kde byl od konce ledna 1943 hospitalizován s onemocněním srdce. Před služebnou gestapa v dnešní ulici Politických vězňů č. p. 1631 nebo snad přímo ze služebny se spoutanému Vackovi podařil utéct. Zamířil na jordánskou hráz. Snad stížen srdečním slabostí nebo chtěl spáchat sebevraždu, spadl či skočil z mostku do přepadu. Gestapáci vylovili Vacka pod vodopádem a vlekouce ho za nohy přivedli pomláceného Vacka na služebnu. Při výsleších přišel Vacek o zuby, ohluchl na jedno ucho a celé jeho tělo pokryly podlitiny. V rukou gestapa se ocitla i celá Vackova rodina, kromě nejmladší dcery Drahomily, která byla příliš malá, aby skončila za mřížemi. Marie a Věra Vackovy prožily zbytek války v ženském koncentračním táboře Ravensbrück, do Tábora se vrátily 2. 5. 1945. Jaroslav Vacek ml. se vrátil po otcově zatčení jen na krátko z totálního nasazení, ale byl zatčen. Zemřel na lodi Cap Arcona, která převážela na 4 500 vězňů koncentračních táborů, neboť ji potopili piloti RAF v domněnku, že loď převáží německé velitele koncentračních táborů.

Zatčení se podařilo uniknout několika členům KRNV, např. na krátko správci lázní Josefu Krátkém, do konce války mlynáři Václavu Houškovi, účetnímu Josefu Kroužkovi se dařilo skrývat až do ledna 1945, kdy byl zatčen v Praze, ale vrátil se. Trest smrti čekal i na četnického štábního strážmistru Jana Jiráka, který byl s dalšími třemi četníky odsouzen berlínským lidovým soudem. Poprava však byla provedena 8. 7. 1943 v Praze nikoliv v Berlíně. Jednalo se o veřejnou exekuci sloužící jako výstraha pro ostatní české četníky, kteří přihlíželi popravě na kobyliské stělnici.

KRNV disponoval širokou sítí spolupracovníků (výběr)

jméno, krycí jméno	zaměstnání	bydliště	zatčení	věznění
Jaroslav Vacek, Buran	velitel dozorců	Tábor 44	2. 2. 1943	Tábor, Pankrác, Terezín, Drážďany, + 23. 8. 1944 popraven v Drážďanech
Jaroslav Vacek ml.	totálně nasazen	Tábor 44	8. 2. 1943	+ 1. 5. 1945 na lodi u mysu Arcona
Marie Vacková	v domácnosti	Tábor 44	8. 2. 1943	Terezín, Rawensbrück, 2. 5. 1945 návrat
Věra Vacková	studentka	Tábor 44	8. 2. 1943	Terezín, Rawensbrück, 2. 5. 1945 návrat

Josef Hofmann, Dvorský	odborný učitel	Planá n. Lužnicí	29. 1. 1943	Tábor, Terezín, Pankrác, Gollnow, Drážďany, + 23. 8. 1944 popraven v Drážďanech
Josef Krátký, Lang	správce lázní	Tábor 366		+ 8. 12. 1943 v Terezíně
Jan Jirásek, Jánoš	četnický štábní strážmistr	Tábor 502	2. 2. 1943	Tábor, Pankrác, + 8. 7. 1944 popraven v Praze-Kobylisích
Josef Pejchar, Buldok	strojvedoucí	Tábor 1558	2. 2. 1943	Tábor, Terezín, Pankrác, Gollnow, Drážďany, + 23. 8. 1943 popraven v Drážďanech
Josef Volf	obchodník	Tábor 1257	2. 2. 1943	Tábor, Terezín, Flossenbürg, 12. 5. 1945 návrat
Marie Volfová	v domácnosti	Tábor 1257	2. 2. 1943	Tábor, Terezín, Rawensbrück, 25. 5. 1945 návrat
Miloslav Volf	student reálného gymnázia	Tábor 1257	2. 2. 1943	Tábor, Terezín, Flossenbürg, 12. 5. 1945 návrat
Kateřina Tomanová	penzistka	Tábor 1257	3. 2. 1943	Tábor, Terezín, propuštěna 31. 5. 1944
František Vyčichl, Borovička	hajný	Borotín 127	3. 2. 1943	Tábor, Terezín, Pankrác, Gollnow, Drážďany, + 13. 9. 1944 v Drážďanech
Václav Houška, Prášek, Velký Vašek	mlynář	Borotín 166		V ilegalitě až do konce války
Josefa Houšková	v domácnosti	Borotín 166	2. 2. 1943	Tábor, 31. 8. 1943 propuštěna
Karel Hronek, Máslo	truhlář	Borotín 12	8. 2. 1943	Tábor, Terezín, + 16. 5. 1945 v Ebrachu
Jan Žalda	pojišťovací agent, úředník, bývalý starosta Soběslavi	Soběslav 99/I	3. 2. 1943	Tábor, Pankrác, Terezín, Gollnow, Drážďany, + 7. 6. 1944 popraven v Drážďanech

Karel Brunner, Malý Karel, Studnička	penzista, krejčí	Tábor 1353	20. 2. 1943	Tábor, Pankrác, Terezín, Gollnow, Drážďany, + 23. 8. 1944 popraven v Drážďanech
Josef Pistorius, Divoch, Řek	pojišťovací agent	Chotoviny 89	8. 2. 1943 v Červené, Újezdu	Tábor, Drážďany, + 23. 8. 1943 popraven v Drážďanech
Josef Kroužek	účetní na pile v Chotovinách	Řevnov 24		V ilegalitě do 15. 1. 1945, kdy byl zatčen v Praze, návrat
Josef Brich, František Houdek	řídící učitel, kapitán v záloze	Mladá Vožice	22. 2. 1943	+ 22. 2. 1943 zemřel ve věznici gestapa v Táboře, podřezal si žíly nebo mu selhalo srdce
Miroslav Čáp, Doubek	úředník důchodního úřadu, poručík v záloze	Mladá Vožice	24. 2. 1943 ve Wellen, kde pobýval na celním kurzu, znovu zatčen 16. 3. 1943	Pankrác, Tábor, Ebensee, návrat
Jan Toman	správce lihovaru	Blanice 11	10. 3. 1943	Tábor, Mauthausen, Gussen II., návrat
JUDr. Bohumil Hrstka	soudní úředník	Praha, Vinohradská 2	5. 2. 1943	Tábor, Pankrác, Terezín, Výmar, neznámý od 9. 2. 1945
Ludvík Kubla	poštovní	Borotín 45, manželka ho ukryla před zatčením v prčické okresní nemocnici	10. 3. 1943, přihlásil se sám	Tábor, Pankrác, Terezín, Drážďany, Ebrach, 8. 5. 1945 návrat
MUDr. Rosálie Hurysová-Kublová	lékařka	Borotín 43 (45)	2. 3. 1946	Tábor, Terezín, Rawensbrück, Flossenbürg, 19. 5. 1945 návrat
Marie Mannová	úřednice	Pelhřimov	11. 3. 1943 v Pelhřimově	Pankrác, Drážďany, Jauer, 9. 5. 1945 návrat

Podrobněji k problematice odboje na Táborsku

BOŽEK, Hugo, *Mladovožicko v odboji*, Mladá Vožice 1946

ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc 1941–1943*, Praha 2003

HOJDAR, Jaroslav, *Ticho znělo, rodila se vlast*, České Budějovice 2018

HOJDAR, Jaroslav, *Vyprávění válečného kluka*, Praha 2014

HOJDAR, Jaroslav, *Návrat zapomenutých*, Tábor 1969

KRŮTA Václav, *Táborský odboj před Tábority*, Táborský archiv 10, Tábor 2000–2001, s. 451–485

KRŮTA, Václav, *Táborský odboj před Tábority II.*, Táborský archiv 11, Tábor 2002, s. 333–373

MATĚJKA, Josef, *Borotín v odboji v letech 1939–1945*, Borotín 1945

SLÁDEK Oldřich, *Krycí heslo: Svoboda*, České Budějovice 1967